



CHITARA



Un gânditor rus: Leon Șestov

Mulți bărbieri erau în mahalaua bisericii Sfântul Nicolae. Pe vremuri, avuseseră „salon” în centrul orașului; dar valurile și neacazurile le-au silit pe Domnul Lascăr să se mute mai în marginea orașului și să se întindă „atât cât îl ajunge pătura”.

A mai văduse... a mai dăruit din lucruri, dar și-a oprit ce avea mai bun: patru oglinzi mari cu rame poleite, patru scaune vopsite cu ros, toarfe, mașini de tuns, servete cu monogramă, „sortimente” pentru ras, borcanul cu lipitori, și pe toate le-a orânduit în noul „salon”.

Treburile mergeau bine, căci văzuse lumea că Domnul Lascăr dibaciu în arta frizeriei, că dă din prisos cu pomadă și eau-de-cologne, și ai ales că știe să aranjeze bine părul. Apoi, nu știu cum, dar purta pieptănelul așa fel, că părea o mângâiere de-ți făcea părul unde-unde; iar foarfecele tăcinea atât de regulat, că păreau ticăciunile unui ceasornic.

Când veneau mai mulți clienți și nu-i putea servi pe dată, atunci Domnul Lascăr spunea că o ispravă, sau cine știe ce scormea — și, cu feul lui de a istorisi, îl prouia pe toți locului — „distrându-i”.

Când nu avea „clienți”, eh, atunci Domnul Lascăr nu ședea în căruciumă, ca alți bărbieri, — ci cânta la chitară.

Apea lumea în fața „salonului” ca să asculte cântece bătrânești, române, valsuri și marșuri, cari sunau atât de frumoase.

De câte ori nu-i priseră clienții ochii asupra chitării agățată într-un colț, cu o panglică lăță, roșie, pe care Domnul Lascăr și-o petrecea după un rău, ori de câte ori cânta.

Când a cântat prima dată aci unde se mutase, lumea a fost uimită; căci seara și în zilele de sărbătoare, de prin case și curți învecinate, se auzeau numai armonici, aristocrate și gramofone cu cântece populare, iar nu strună de chitară.

„Mahalașii n-au mai văzut până acum chitară!” — spunea Lascăr nevestei sale. — „Am să-i zăpăcesc în cântece...”

Și, adevărat, gata-gata zăpăcise pe „mahalașii”. Bărbierii veneau în „salon”, priveau nedumeriți chitara, dar le era teamă să intrebe ceva pe Domnul Lascăr. În timp ce el petrecea pieptănel prin păr, le spunea: — „Fotăți de cântați, dacă doriți”. Știa că această invitație rușina pe toți.

Într-o zi veni în salon un licean înalt și desărit. Așezându-se pe scaun, în fața oglinzii, spuse:

— „Imi razi mustața și îmi potrivești părul...”

Liceanul, mare ștergar și fanfanor treburile să fi fost, văzând chitara, conțina hmbut:

— „Ah, Domnule, zilele recute te-am auzit cântând la chitară... Cânti minunat... pare că ai fi David când își cânta psalmii...”

Domnul Lascăr se întinse. Îngândurat privi spre chitară, se uită apoi la foarfece și se încurcă. Bietul, căuta să-și amintească despre care David ar putea fi vorba... Își aduse aminte că, „înoraș”, avuseseră un lucrător numit David, și că acesta cânta și el bine la chitară... Dar psalmii? psalmii, nu-și putea aminti nimic.

— „De ce nu dați meditații?... Nu cunoașteți notele?” întrebă liceanul.

— „Nu dau. Pe vremea când am învățat eu chitara, nu erau încă note”.

— „E un instrument vechi și foarte nobil... are și un trecut istoric... Pentru spaniolii, chitara e un instrument național, așa cum e la noi cimploșul sau cavaliul... O, chitara e un instrument romantic...”

Aceste cuvinte măgulară mult pe Domnul Lascăr. După ce plecă liceanul, începu să cânte mulțumit.

— „Foarte bine, zicea tănărul... Frumos... Minunat instrument... Iată un puț de mahalașii mai deștept. Bine că-mi trecu și mie pragul un om mai cu scaun la minte...”

Treburile mergeau strună. Își făcuse Domnul Lascăr mușterii mulți și cinstiți, dar își pornise împotriva pe toți ceilalți bărbieri, cari îl vorbeau de rău cu îndărărire.

Un dușman blând fi era numai Cucoana Profira, proprietărea. Dar nu știți pricina dușmăniei?

Băiatul Cucoanei Profira — Iordan — de când Domnul Lascăr deschisese „salon” — nu mai învăța carte, nu mai dădea cu zilele pe la școală, și acum, când îl căuta, era în „salon”: juca cărți cu bărbierul, pe un colț de masă, sau încerca la chitară.

— „Bravo, Iordan... Bravo, ai început s-o rupi... Bravo...”

Cu mulțumire era băiatul și cu mulțumire era și bărbierul. Pe rând, și el stăpânea aceeași neajmărită bucurie. Dacă Domnul Lascăr ar fi fost „maestru”, — atunci ar fi spus solemn:

— „Domnule, dumneata ai talent... Învățat... Dumneata ai talent. Dar nu l-a spus așa, ci îl zicea zeflu: — „Bravo, băiete... Ai început s-o rupi...”

Cum a auzit Iordan laudele din gura jupânului Lascăr, și-a pus în gând să învețe cu sârguință chitara. De atunci a fost ne-lipsit din „salon”, de dimineață până seara cânta. Făcuse bățuri la burtele degetelor. Dar degeaba. Iordan cânta mereu. Nu mai rareori se oprea și atunci juca un „tablino” cu jupânul.

Când erau clienți mulți în salon, Iordan ajuta pe Domnul Lascăr. Ba, într-o zi, a luat mașina și a tuns „numărul unu” pe băiețușul dascălului. În ziua aceea a fost o nouă victorie pentru Iordan.

— „Bravo, Iordane, tu ești mâna mea dreaptă...” Stricatul ceta de flu-meu joacă rășca pe maldane și mie nu-mi dă mână de ajutor... Umbă pe străzi, se duce la scăldat, și în salon nu e... Mare stricat are să iasă din flu-meu, din Bucure... Are să fie un om fără căpățână... Un golan, un infundat becurile... De atunci Iordan tunde cu mașina pe toți copiii cari vin la tuns. E chiar nerăbdător să vie vre-un copilăș, să-l ridice pe scaun, să-l atarne de gât ștergetului murdar și cărpit, și apoi să-l silească încet: — „Te rog ține capul aplecat... așa... Iar la urmă: — „Să vă fie de bine...”

Fiecare tăcitură de mașină strecoară în sufletul lui Iordan un fior de multumire, și, cu dragostea și felul cum privește căderea suvițelor de păr tăiate, se vede că el simte fiorul, pe care îl dă fărâșii bărbier, meseria, arta de a tunde, a rade și a friza.

Într-o zi, Iordan a încercat să imite la chitară, tăcitură foarfecelor. Și a izbucnit.

Acum, când îl cauți, îl găsești în salon: tunde sau cântă la chitară. E foarte mulțumit. Mulțumit e și Domnul Lascăr, dar tare amărită e Cucoana Profira — mama lui Iordan. În câte rânduri, cum venea în casă la masă, nu l-a luat deoparte și, cu glas părintesc, nu l-a dejenit:

— „Bine Iordane, mamă, de ce nu te mai duci la școală? De ce stai cu bărbierul? Tu nu ai găsit alt prieten? Tocmai un bărbier găsește-al... Ce vrei să ajungi el? tot bărbier? De ce nu înveți carte, ca să ajungi și tu ceva, om mare, nu bărbier?... Vezi, dragul mami, tată-tu a fost set de tren și el ar fi vrut să înveți carte... Iar tu tragi a bărbier, și apoi toată ziua stai cu cutia cea în mână și întinzi de sârme, că ai făcut bățuri la degete... Nu auzi ce șgomet face? Pare că e un clopot de biserică, dogit: bim-bam-bum, bim-bam-bum. Parcă cobești de moarte mea...”

Iordan asculta tăcând. Ședea pușin în casă, și apoi pleca. Unde se duce așa zori?... În „salon”.

Ce face? Tunde cu mașina sau cântă la chitară...

Era toată căldurior. O arșită de se topeau oasele trupului și așteau moarte pasările din șor.

În salonul lui Lascăr Dobrițoiu, era numai Iordan — singur. Ședea întins pe două scaune apropiate unul de altul și cânta din chitară, ca să omoare vremea. Din când în când, ridica ochii spre colivia atârnată de tavan, unde se sbătea un canar îmbătrânit.

Jupânul se duse în odaie ca să pună puțin capul pe pernă, să se odihnească „lichizând ochii”, cum spunea el. Când a plecat la culcare, l-a zis lui Iordan:

— „De vine vre-un băietas, îl tunzi tu, iar de va veni cineva la ras sau aranjat părul, invită-l să treacă pe aici, mai târziu.”

Rămas singur, Iordan se mira cum cânta de frumos, ar fi cântat mai cu strășnicie, mai cu foc, dar îi era teamă că deșteaptă pe jupân. Privea chitara și se întreba de ce cânta așa de frumos. Era uimit că în fața unei minuni.

Deodată tresări...

Ca din pământ se ivi în pragul ușii Bucurel. Ce înălțime de băiat, ars de soare și sdrjenos!

Bucurel se uită cercetător, și văzând că în salon nu e decât Iordan, intră.

— „Unde-i tata?”

— „Doarme.”

— „Ce ai mai făcut pe aici?”

— „Nimic, dar tu?”

— „Am venit să văd ce e pe aici și acum mă duc cu gloata la moară, să mă scald. Tu nu vii? Apa e caldă și bună de scăldat... Când ne întorcem, trecem pe la Sârbi, la boștânării, și furăm pepeni... Hai și tu, Iordane. Nu vezi ce cald e? Acum numai la gară e bine... Hai mă, nu fi prost... Ia cu tine și chitara ca să ne cântăm... Tache vine cu armonica... Hai, măi, cu noi...”

Iordan n'a așteptat să fie mult rugat. Se duse în odaia alăturată și spuse nevestei Domnului Lascăr:

— „Cucoană, la Dumneata seama în prăvălie, că eu mă duc puțin, și vin îndată...”

În grabă, Iordan a luat pe furiș chitara și a plecat cu Bucurel la scăldat.

Ce zarvă e pe mal. Ce înnoț în apă. Ce salturi de pe mal în apă și ce aruncări din pomi în apă...

Și toate acestea cine le face? Cine le-ar fi putut face?

Bucurel Dobrițoiu, băiatul bărbierului, căci nu zadarnic pierduse veri întregi pe malul gârlilor. De mult a învățat să înnoțe și să facă „figuri”. E mândru când spune: — „Mă, eu aș trece Dunărea înnoțând... Fac prinsoare... Când voi fi la marină, din vârful catargului am să mă arunc în valuri și am să plutesc...”

Bucurel învățase pe mulți băieți să înnoțe. Acum vrea să-l învețe și pe Iordan, căci nu știe: stă desputat pe mal și cântă la chitară; iar când intră în apă și e teamă, tipă și stă înmățat numai până la brâu. Băieții răd de el și strigă: — „Dar prost ești, măăă... Uite așa măăă... Dă și tu din mână și din picloare... Dar Iordan stă pe mal și încearcă undă-apa mică... Îi e greu... Obosese... I-a intrat apă în gură, în urechi, băieții răd și striga: — „Nu așa măăă... Ești prost...”

În acest timp unul de pe mal luă chitara și îi dădu drumul în apă. Chitara pluteste puțin, clătinată de val. Panglica s'a udată, s'a decolorat și iasă o dără pe luciul apei. Chitara se clăina. Unde ușure o ating. Coardele par că tremură și vibrarează înnoțește fața apei. Chitara pluteste la vale. Băieții răd... ac mare haz...

— „Iordane, vezi ce pluteste pe apă... Mă, te bate jupân Lascăr... Mă, te omoară... strigă unul din gloata de pe mal.

Iordan a văzut-o ducându-se la vale.

Vai...

Și atunci, uitând că nu poate înnoța, — dar de teamă să nu pierdă ce-l era mai scump și drag — înaintează spre mijlocul apei, dând din mână, căutând să prindă chitara.

Apă e mare: l-a ajuns la gât, la cap... A trecut. Iordan nu se mai vede. Ceata șgometoasă a tăcut; unii mai răbesc. Bucurel înnoțează după chitară. A prins-o. E plină de apă. O aduce la mal.

Dar Iordan unde e?

Ceata strigă în cor: Iordane... Iordane... El nu se vede nickeri. Băieții se aruncă în apă, înnoțind voioșește. Valurile e fac mari. Se îndreaptă cu toții spre locul unde a dispărut Iordan, strigă și privesc în toate părțile.

Caută, așteaptă, — dar nu-l mai găsesc.

Ce jale a fost în mahală, când Bucurel, cu chitara în mână, urmat de ceată, s'a întors acasă și, dela poarta curții, a strigat neapăsător:

— „Cucoană Profiro, s'a înnoțat Iordan...”

Cum a tipat biata femeie! Cum au țesit, speriați, vecinii de prin casă... Domnul Lascăr a rămas ca trănit, auzind vestea. Atunci a întrebă:

— „Dar chitara mea unde e?”

— „E aici, tăticule — a răspuns Bucurel.

Când a văzut-o bărbierul a mulțumit băieților că „au salvat-o”. A privit-o și a agățat-o din nou în cuiu, întrebând:

— „Cum s'a întâmplat?”

Băieții povestiră, în timp ce Cucoana Profira jalea în curte. Femeile nu-l puteau șterge lacrimile, și nu găsiau vorbe ca să-l aline durerea.

După ce l-au îngropat, Cucoana Profira, îndurerată, a venit în „salon” și a spus bărbierului:

— „Domnule, să te muți în grabă... Nu-ți cer chirie nici un an. Să fie de pomână răposatului... Numai să te muți curând, ca să nu te ajungă blestemul meu.

Bărbierul a tăcut și, după două zile, a închiriat alt salon.

Era îndurerat adânc și Domnul Lascăr: o săptămână, în somn de regret și doliu, n'a mai pus mâna pe chitară, ci numai o privea.

Coardele chitării au ruginit; șurupurile nu se mai întorc, doagele s'au deslipit și nu mai sună. Părea că sufletul care fusese în ea, se topea în apă.

Chiar și mai târziu avea credința că sunetul nu mai era așa de dulce, așa de limpede ca în trecut, ci rece și stins...

E Smăbătă. Domnul Lascăr se mută în noul salon. Camionul e încărcat, iar în urma lui, merge „dânsul”, ducând într-o mână chitara, iar în cealaltă colivia în care se sbătea canarul.

La colțul străzii se întâlnește cu Cucoana Profira. Se întoarce cu coliva dela cimitir. A făcut parasta de nouă zile pentru odihna răposatului.

Biata femeie. Cum a văzut pe bărbier ducându-și chitara, îi și blestemă:

— „Din pricina cutiei tale mi-a murit băiatul mare și falnic cât muntele... Nu te-ar mai răbda cerul, Lascăr... Unde te-i năta să tunzi și să cânti, atunci când va veni răposatul din mormânt.

Blestemul îl cutremură pe Lascăr. Îngrozit, scăpă din mână colivia și chitara, ce se sparse de pietrele colțuroase ale străzii.

G. RADUȚ



II

Si les historiens et les théoriciens de la connaissance avaient été instruits par Dostoyevsky ils auraient remplacé la principe de la raison suffisante par celui de l'absolue déraison.

Leon Chestov

Existența unui Socrat, a unui Pascal, a unui Dostoyevsky, tocmai în măsura în care nu sunt luați în seamă de istorie, tulbură profund ordinea legilor naturale. Hegel susținea că „fiecare filozofie fiindcă este expresia unei trepte particulare a evoluției, aparține timpului în care s'a născut și e legată de limita lui... Individul aparține spiritului universal unic, care-îi propria lui ființă și propria lui esență”. Dar Șestov rade de această teorie a mediului, care profesează lipsa absolută de libertate a gânditorului și care socotea ca esență a filozofiei, cealaltă e mai superficial, mai contingent, mai comun din noi, adică tocmai ceea ce e legat de limita vremii din care purcede. Șestov pomeneste cu dreptate că Pascal e contemporan cu Descartes. Așa dar, spiritul vremii poate purcede două lucruri așa de diferite ca rațiunea lui Descartes și misticismul lui Pascal? Descartes crede că adevărul se află în crice ideie clară și distinctă; Pascal ocolește lumina ca să băjbăie în întuneric adevărul, socotind că veșnic obscuro. Să fie atunci ideea lui Hegel absurdă? Să nu participe oare toți oamenii din aceeași esență metafizică? „Eul e infailibil” — spune Bergson — în constatarea lui imediată”. Șestov aplaudă ideea asta dar îl găsește pe Spinoza afirmând în *Cogitata Metaphysica* că voința e liberă și în *Ethica* lui, că nu e. În consecință în același om, esența metafizică nu-i aceeași, în cursul aceluiași vieți. Spinoza era liber, în vremea când scria *Cogitata metaphysica*; era sluga vremii, a „spiritului universal unic” în ora când gândea *Ethica*. Este deci Spinoza liber, chiar atunci când spune că nu este? „Nu se poate spune că omul nu-i liber; (scrie Șestov) dar omul se teme mai presus de orice, de libertate; de-aceia el caută cunoașterea; de-aceia el aspiră după o autoritate incontestabilă, infailibilă, o autoritate la picloarele căreia să ne putem prosterna cu toții”. Spinoza care nu crede că voința e liberă, e deci tot atât de liber cât Pascal care crede în absoluta libertate. Dar Spinoza, ca și Socrat, ca și Descartes, a rămas în cătușele „spiritului vremii”, din care au îndrăznit să iasă victorioși Pascal, Nietzsche, Dostoyevsky. Și tocmai de aceia Socrat, Descartes, Spinoza au consacrat opere lor, căreia rafturi mari, din istoria filozofiei: ei sunt trepte în scara evoluției; sunt în limita vremii lor, un progres; de-aceia Pascal, Nietzsche, Dostoyevsky sunt abia pomeniți, cu neliniște și timiditate, în istoria aceluiași filozofii, sunt în afara de „spiritul vremii”, nu sunt o treaptă, un progres, un câștig al rațiunii. Ei nu fac decât să-și afirme libera lor esență metafizică, libertatea, spaima, neliniștea, suferința lor; ei nu fac altceva decât să se afirme oameni. Dar cui folosește suferința lui Pascal, tortura lui Nietzsche, spaima lui Dostoyevsky, neliniștea lui Tolstoi? Metoda lui Descartes, a lui Spinoza, a lui Socrat, folosește însă; din metoda lor au ieșit legile; din ele a ieșit știința. Din punctul acesta de vedere, al utilului, legea presiunii lichidelor e ceva mult mai important din Pascal — decât tortura, conversiunea, „Gândirile” lui Pascal — omul e un lucru secundar, fără valoare istorică urșit peirii totale; și tot ce nu participă la crearea unui șurub, la invenția unei legi utile pentru urmași, tot — toată suferința lui și toată frumusețea lui — cade în coșul: Pascal-omul.

Istoria filozofiei îmi face impresia lui Harap-Alb din povestea lui Creangă, care se ferește, după porunca împăratului, de spânii și care-i întâlnește mereu, unde drumul e mai încălzit, pădurea mai fără cărare și muntele mai răpos. Harap-Alb, se ferește de spânii, ca istoria filozofiei de Platin, de Pascal, de Nietzsche și asta merge câtă vreme șoseaua pietruită și largă, duce prin câmpul „legilor naturale” spre întințurile „experienței”, dar îndată ce șoseaua a slăbit cărare și cărarea isprăvește în prăpastie, Harap-Alb se deznădăduiește și-l primește pe spân ca ghid; imediat ce spânul se stabilește însă și câștigă prietenia, vai de pielea lui Harap-Alb — vai, tortura, suferința și anii de slugărie până să poți scăpa teafăr la pieptul nădrăvanei împărătese.

Ce prăpastie se află oare între „omul în general” și „omul subteran” (cum îl numește Dostoyevsky) între Descartes și Pascal de-o pildă? Unul se pleacă în genunchi și adoră rațiunea, ca pe singurul zeu rămas după prăbușirea lui Dumnezeu; celălalt urăște rațiunea și toată panoplia ei: logica, matematica, filozofia, și-l deneagă tocmai virtutea și capacitatea de-a găsi adevărul — deci de a-l găsi, sau a-l răsturna pe Dumnezeu.

Oamenii cred în rațiune — adică în cealaltă e comun tuturor — în cealaltă certifica simțului comun; oamenii nu vor să fie liberi, vor certitudinea, repaosul și siguranța că dincolo de rațiune nu e nimic. 2X2=4 le servește de steag și „limita cunoașterii” le servește de zid. Ah, ce bucurie și ce dans în fața zidului acesta înălțat cu cântecul lierei rațiunii și-a experienței. Nu mai putem vedea dincolo, e-adevărât; dar nici nimeni de dincolo de zid nu mai poate privi încoace; autonomia omului a început, sub auspiciile rațiunii. Ce rațiunea să poată fi slobodă, trebuia pusă deoparte, cu degete de catifea, făptura lui Iehova și Descartes a înălțat-o, în clipa când a hotărât că Dumnezeu nu poate înșela pe oameni; deci rațiunea o-omului e independentă de voința lui Dumnezeu; auto-cefală, ea poate judeca cauzele ultime: îl poate judeca pe Dumnezeu. Pascal a înțeles că de subtil era argumentul lui Descartes și de-aceia, cu toată furia se izbește de dansa, ca un talaz: „Nu pricepem nimic din operele lui Dumnezeu, dacă nu luăm ca principiu că a voit să-l orbească pe unii și pe ceilalți să-l lumineze”. Ați înțeles: dacă Dumnezeu are voie să orbească pe unii și să-l lumineze pe ceilalți, atunci rațiunea nu mai e liberă: cine-mă poate spune dacă nu e Descartes cel orb și Pascal cel „luminat”? Dar dacă rațiunea însăși e instrumentul de orbire al lui Dumnezeu?

Impotriva rațiunii duc lupta oameni subterani și li-i indiferente armele, indiferent berbecul cu care bat în zidul pe care știu că n'or să-l spargă. Șestov întrebuințează armele unei logici foarte subtile, în timp ce Dostoyevsky lovește în zid cu pumnii sau își bate joc de el scoțându-l limba. Șestov amintește că, înainte de-aș croi lumea, Descartes pusesse ca premiză de omnia dubitandum. Din această formulă Descartes a scos pe cealaltă dubito ergo cogito și, într-o zi, întreg universul a fost emoționat de nurea veste (care crea filozofia modernă) că Descartes există.

S'a îndoit oare Descartes de toate? se întreabă Șestov. Și descoperă că Descartes nu s'a îndoit de un singur lucru, mic și fără însemnătate, dar fără de care n'ar fi putut afla nimic, nici măcar că există. Și anume: premiza lui Descartes spunea că adevărul se află în orice ideie clară și distinctă. Cu ce dovedea lucrul acesta Descartes? Dacă s'ar fi îndoit de tot — după principiul de omnia dubitan-

dum — ar fi găsit că-i tot așa de natural ca adevărul să se afle într-o idee obscură și haotică. Adică tocmai cealaltă Pascal. Dostoyevsky și Șestov, găsesc că e prehabilit.

De la premiza aceasta începe lupta lui Șestov (sprijinit de Dostoyevsky, de Tolstoi, de Pascal), pe care Șestov o va numi atribuirea lui Dostoyevsky: lupta împotriva evidentelor. Am mai auzit atâtea brave împotriva rațiunii în acest secol, am întâlnit furia lui Nietzsche, ironia lui Poincaré, lirismul calm al lui Bergson, decalogul lui Jammes, încât face să auzim și glasul lui Șestov: „Știința pretinde la certitudine, universalitatea și necesitatea afirmațiilor ei. În asta stă forța, semnificația istorică și marea ei seducție. Se înșală profund acei savanți cari își imaginează „că nu fac decât să adune și să descrie fapte”. Faptele în ele înși-le nu sunt de nici-un folos științei, chiar științelor de feul zoologiei, botanicii, istoriei, geografiei. Știința are nevoie de teorie, adică de cealaltă transformă miraculos cealaltă a fost odăia, cealaltă ochilor obșnușiți apare contingent — în necesar. A denega dreptul acesta suveran științei, înseamnă să o răstorni din piedestal, s'o faci nepuținătoare. Descreriarea cea mai simplă, a faptului cel mai comun, presupune deja prerogativa supremă, prerogativa judecătorei din urmă. Știința nu constată, judecă. Ea nu reflectă adevărul, ci îl creează după propiile ei legi, autonome, pe care tot ea le-a creat. În altfel spus, știința nu-i decât viață, în fața tribunalului rațiunii”.

Nu toate argumentele lui Șestov sunt așa de riguroase și logice, ca acestea, de pildă când se miră că „rațiunea a putut proclama această lege revoltătoare fără să știe seama de cealaltă e sfânt pentru oameni; vom întâlni dealtfel foarte adeseori argumente ca: suferința, capriciul, pofța, cari se împotrivesc legilor pe cari le edictază rațiunea. Dostoyevsky, de-o pildă o să ne spuie că „două ori două patru e o simplă nerușinare. Două ori două patru, ni se uită drept în față cu obraznicie; cu pumnii în șolduri ni se așează în cale și ne sculpa în obraz. Admit că două ori două patru e un lucru excelent, dar dacă trebuie să lăudăm totul, atunci o să vă spun că de două ori două cinci, e și el un lucru fermecător”.

B. FUNDOIANU

Moartea doinei?

Niste versuri cu reminiscențe din Alexandri, trimise nouă de-o învățătoare, aveau titlul de mai sus, și începeau astfel:

*Doina, doina cântec dulce,
S'a dus oare să se culce?*

Tema aceasta: adormirea și moartea doinei a preocupat pe câțiva din poezii post-eminescieni.

Acum 22 de ani, într-o revistă a lui Constantin Ștefan-Stănu (când că-l zicea „Curierul literar”), Constantin Bour cânta doina doinei, cu înțelesul de moarte a doinei:

*Când letele 'l cuprind în mreji
Și-l străduie în vâltoare,
Bătrânul codru plânge-arar
O doină care moare.*

*Și munții daodă clocoțesc
În vîlțeli nebune,
El plînge că-n poala lor n'aud
O doină să răsună.*

*Tărâmul daodă 'n crăme stă
Cu mirișle băute
E că n'auze doina lui
Grădă din laute.*

*Ea doina de mai cînt acum,
De moartea-l mi-e căntarea;
Cînt doina doinei, — un odor
Ce l'a îndrăgit uluare.*

Un plugar din tînrul Bacăului, N. Moșea, care a adunat în două cete o serie de cântece și pastoriuri — pe jumătate rustice, pe jumătate țargovești — tratează aceeași temă: moartea doinei. Iată câteva strofe desprinse din acea poezie a d-lui N. Moșea:

doinel, într'un lung poem care începe cu surâsuri și se încheie cu glaci.

*„Eram copil pe cît se vede
Și stam la sfaturi cu bătrînii;
Dar nu mi-ar fi venit a crede,
Să fie-asa, cum sunt stăpînii.”*

*Sub ferăstrăul vechiu, la locul
Ce-l aprindea Moș Ghiorghi Roșul,
Cînd printre stele-mi cătam locul
Pe-o coardă, 'n pod cînta cucușul,*